

 Op dit schilderij van Dirk Maas (1659-1717) berijdt stadhouder Willem III het witte paard. Het laat het begin van een parforcejacht zien. De stadhouder is net uit zijn koets gestapt en op zijn paard gestegen. In de verte naderen andere jachtdeelnemers, die juist vertrokken zijn van Paleis Het Loo, dat op de achtergrond te zien is. Maas' schilderij is uniek. Het is het enige waarop Het Loo te zien is vóór de uitbreiding van 1692. Ook biedt het een ongekend zicht op het toenmalige open heidelandschap van het tegenwoordige Paleispark, dat nu grotendeels bebost is. Vanaf het Paleis is de Koningslaan te zien, omzoomd door eiken. Het schilderij werd in 2009 door Paleis Het Loo aangekocht. Toen pas werd ontdekt dat daarop Het Loo van vóór 1692 te zien is.

De Reigerkooi is een oude met water gevulde leemkuil. Lange tijd huisde er de broedkolonie reigers, waarop onder anderen koning-stadhouder Willem III, stadhouder Willem V en koning Willem III jaagden. Tegenwoordig zijn er geen reigers meer.

jachthoorns en het geluid van de hals gevende meute – over de wegen gevolgd door gasten in koetsen, en door het relais van reservehonden en -paarden. Dat laatste was nodig om de uitgeputte paarden en honden halverwege de jacht te wisselen. Jachten van meer dan vijf uur kwamen geregeld voor, waarbij een groot deel van de Veluwe werd doorkruist. Aan het begin van de jacht was het hert vaak sneller dan de meute, maar meestal pikten de honden het spoor weer op. De jagers en hun honden volgden het hert net zo lang totdat het uitgeput moest opgeven en kon worden ‘gesteld’ – ingesloten door de honden. Op een grote Franse jachthoorn werd het *hallali* geblazen. Aan de vorst, zijn hoogste gast of de jagermeester kwam de eer toe het hert met een welgemikte steek van een speciale dolk – de hartsvanger – te doden, *de coupe de grace*. Het hert kreeg de laatste eer. Het werd ‘dood’ geblazen op de jachthoorns en van zijn ingewanden ontdaan – ‘ontweid’ in vaktermen. De honden kregen de ingewanden als beloning. Als ten slotte alle gasten gearriveerd waren, werd de rechtersvoet afgezet en aangeboden aan de eregast: *l'honneur du pied*. De stoet keerde huiswaarts.

The Royal Loo Hawking Club

KONING-STADHOUDER WILLEM III JAAGDE OP HET LOO ook veel met de valk. De valkerij was eeuwenlang minstens even prestigieus als de parforcejacht. In de middeleeuwen had ieder vorstenhuis zijn eigen valkenhof en zijn eigen valkeniers. De beste valkeniers kwamen uit het Brabantse Valkenswaard en waren eeuwenlang bij verschillende Europese vorstenhuizen in dienst.

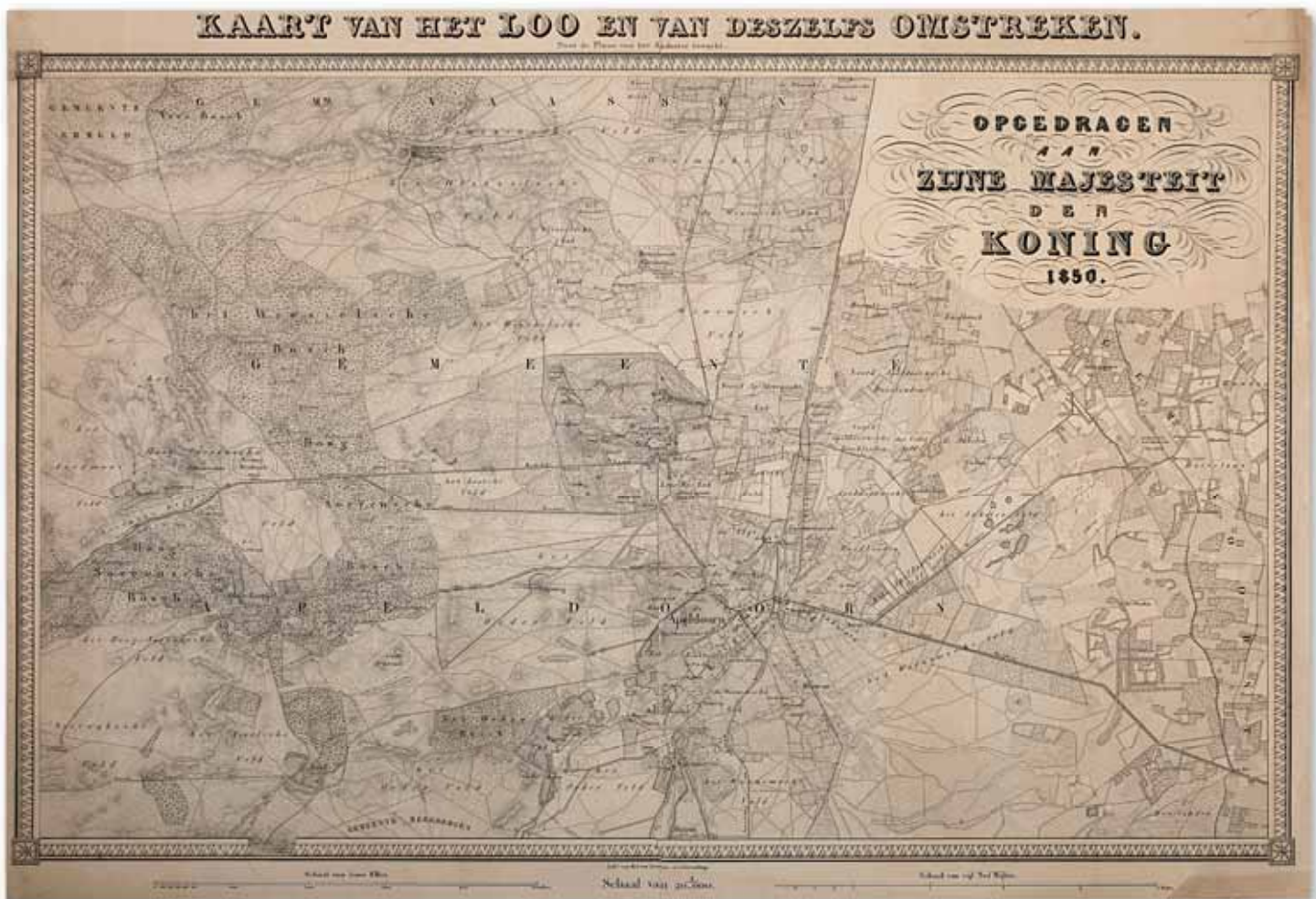
Net als de parforcejacht was de valkenjacht bijzonder kostbaar. Verzorging, training en onderhoud van de valken kostte veel tijd, en het bezit van valken was dan ook een statussymbool. Edellieden lieten zich graag afbeelden met gehuifde giervalken op hun arm, en soms gingen de valken zelfs mee naar de kerk. Vooral gier- en slechtvalken waren populair, omdat ze sterk en intelligent waren en elegant vlogen. Omdat ze niet gefokt konden worden, werden de valken in het wild gevangen – de giervalken zelfs in Scandinavië – en daarna ‘getreind’ – afgericht. Dat kostte ongeveer een halfjaar.

Veel Oranjes hebben met de valk gejaagd. Op Het Loo van koning-stadhouder Willem III beleefde de valkenjacht zijn eerste hoogtepunt. Enkele keren per week werd er in het zomerseizoen op reigers gevlogen – het koningsnummer van de valkenjacht. Omdat een reiger een onnatuurlijk grote en soms ook gevaarlijk prooi voor de valk was, en de valken moeite hadden hun prooi te overmeesteren, was de jacht op reigers – ‘de hoge vlucht’ – bijzonder geliefd. Om aan zijn belagers te ontkomen steeg de reiger steeds hoger en ontstond een fascinerend schouwspel, waarin de valken, nog hoger gestegen, hun van nature veel te grote prooi in een steile duikvlucht naar de grond probeerden te brengen.

Het Veluwe terrein was ideaal voor de valkenjacht. Even ten oosten van Hoog Soeren lag een natuurlijk broedgebied, de Reigerskooi. Van daaruit vertrokken de reigers om onder meer bij het visrijke Uddelermeer en Bleeke Meer te foerageren. In de late middag keerden ze over de heide terug naar hun reigerkolonie in het Soerense Bos, hun krop gevuld met voedsel voor hun jongen. Halverwege, op de uitgestrekte Soerense Hei of meer oostelijk op de Valkenberg, wachtten de valkeniers de komst van de reigers af. Als de reigers in zicht kwamen werden twee valken gelost, die om beurten de reiger belaagden. Te paard volgde men het luchtgevecht. Om de reigerstand op peil te houden werd de visstand in het Uddelmeer gereguleerd. Naast een valkenier had koning-stadhouder Willem III ook een vaste reigerbewaarder in dienst, die de reigers in de Reigerskooi bijvoederde.

Na de dood van koning-stadhouder Willem III raakte de vorstelijke jacht op Het Loo bijna anderhalve eeuw in het slop. Vanwege zijn gezondheid jaagde stadhouder Willem IV weinig. Zijn zoon Willem V gaf de voorkeur aan vispartijen op het Uddelermeer en zo af en toe een valkenjacht, en koning Lodewijk Napoleon, die het jachtbedrijf en de valkerij op Het Loo vanaf 1808 wilde reorganiseren, moest in 1810 het veld alweer ruimen. Zijn opvolgers, de koningen Willem I en II, hadden weinig interesse in de jacht, en het waren uiteindelijk de zonen van koning Willem II, kroonprins Willem III en prins Alexander, die de jacht op Het Loo vanaf 1839 weer internationale glans gaven.

Anders dan onder koning-stadhouder Willem III, de grote promotor van de vaderlandse parforcejacht, zou in de negentiende eeuw op Het Loo juist de valkenjacht een hoge vlucht nemen. Aanvankelijk leek het daar echter niet op. Na de Franse Revolutie ging het door oorlogen en economische malaise in heel Europa snel bergafwaarts met de kostbare valkerij. Nadat koning Lodewijk Napoleon in 1810 uit zijn functie werd gezet, werden zijn valken vanuit Het Loo overgebracht naar de keizerlijke hofvalkerij in Versailles. Drie jaar later werd ook deze valkerij uit geldgebrek opgedoekt – de laatste in Europa.

De domeinen van Het Loo in 1850. In het midden is het paleis te zien, links de heidegebieden waar met de valken gevlogen werd.

De Valkenswaardse valkeniers die tot circa 1810 aan verschillende Europese hoven hadden gewerkt, vonden aanvankelijk nog werk bij de Britse valkeniersfederatie – een privéclub van enthousiaste liefhebbers. Maar nadat de Engelse reiger-

stand door grootschalige ontginningen van voedselrijke moerassen en venen was teruggelopen, werd de federatie begin 1838 opgeheven. De valkeniers zochten een nieuw werkterrein en vonden dat al snel op Het Loo, waar voldoende open ruimte was en waar nog een groot aantal reigers aanwezig was. Koning Willem I en zijn zoon Willem II, die tijdens hun ballingschap opgenomen waren geweest in de Londense society, onderhielden nog steeds warme contacten met hun Britse kennissen; het Britse verzoek om op Het Loo de hoge vlucht te mogen vliegen werd door koning Willem I dan ook welwillend ontvangen. Al op 26 juni 1838 kon 'het vederspel op de Soerense hei hervat worden', en ruim een week later waren er al 104 reigers 'gebonden en ter aarde gebracht'. Al snel ontstond het idee op Het Loo een privévalkeniersclub te huisvesten, en in 1839 werd het Koninklijk Nederlandsch Valkeniers-Gezelschap opgericht, dat internationale bekendheid kreeg als The Royal Loo Hawking Club. De koningen Willem I, II en III werden achtereenvolgens beschermheer van de club, maar het was vooral prins Alexander, de broer van Willem III, die de hoge vlucht stimuleerde.

Het reigerseizoen begon op 15 mei en eindigde half juli. De dertig overwegend Britse clubleden, hun dames en het gevolg, namen die twee maanden hun intrek in Het Oude Loo en de verschillende hotels die de buurtschap Loo inmiddels rijk was. Na het ontbijt verdiepten de heren zich voor de beursberichten in *The Times* – die vanuit Londen werd nagezonden naar

Het Loo – om zich vervolgens te vermaken met een potje jeu de boules of het schijfschieten op de schietbaan in het Paleispark. Andere heren gaven de voorkeur aan de paardenrennen op de koninklijke renbaan. Om een uur of vier 's middags vertrok de stoet uiteindelijk over de lommerrijke Koningslaan in de richting van de Soerense Hei, waar de reigers tegen het vallen van de avond overkwamen. Tegen negenen, bij het vallen van de schemer, keerde het gezelschap huiswaarts, waar men regelmatig door de koning voor het diner werd geïnviteerd. De jaarvergaderingen van de club vonden plaats op Het Oude Loo.

The Royal Loo Hawking Club zou uiteindelijk zestien jaar bestaan. Na de dood van prins Alexander in 1848 verloor de club een belangrijke drijvende kracht en steeds vaker verlieten gasten voortijdig de reigerjacht, afgeschrikt door het onbestendige humeur van koning Willem III. Ook de hoge kosten van de reigerjacht zorgden voor problemen. Bovendien nam de reigerstand af, mogelijk door de jacht zelf en ook doordat een deel van de reigerkolonie in 1849 Het Loo had verruild voor kasteel Biljoen, bij Velp. Maar het was vooral de verdere ontginning en verbeterde ontwatering van de vis- en vogelrijke uiterwaarden en natte heidevelden aan de randen van de Veluwe – favoriete foerageergebieden voor de reigers – die leidden tot de definitieve teruggang van de reigerstand. In 1855 werd The Royal Loo Hawking Club opgeheven en verdween de hoge vlucht definitief van het Europese vasteland.

Mecklenburgse zwijnen

‘DE AFGELOPEN VIJFTIEN JAAR IS DE JACHT OP HET LOO ENORM VERANDERD.’ Gert Veldwijk, een van de zes jacht-opzichters op Het Loo, heeft er op deze vroege septemberochtend al een paar uur op zitten. Hij is net terug van de hertenjacht. Hoewel het loof nog groen is en de zon nog warm aanvoelt, hangt de naderende herfst al in de lucht – een geur van bosgrond en natte bladeren.

Hoewel er op Het Loo nog steeds gejaagd wordt, soms ook door de leden van het Koninklijk Huis, staat de jacht tegenwoordig in dienst van het bos- en natuurbeheer, vertelt Veldwijk. Net als voor alle andere bos- en natuurgebieden in Nederland is voor Het Loo een beheerplan vastgesteld, inclusief de daarbij behorende wildstand, de zogenaamde voorjaarsstand. Om die gewenste voorjaarsstand ook in 2010 te

Deze aquarel van Charles Rochussen uit 1856 geeft een goed beeld van de valkenjacht op de Soerense Hei. De gebied lag bijzonder gunstig, precies tussen het Uddelermeer – een belangrijk foerageergebied voor de reigers – en de broedkolonie in de Reigerskooi. Bovendien was het open landschap van de Soerense Hei ideaal voor de hoge vlucht. De reigers waren van verre al te zien en te paard kon men zo ongehinderd het spectaculaire gevecht volgen tussen de steeds hoger stijgende reiger en zijn twee belagers. De aquarel brengt een rustpauze tijdens de hoge vlucht in beeld. Linksvoor zit een paar gehuifde valken op een draagrek – een zogenaamde cage – te wachten op hun beurt. Op de heuvel staan twee ruiters op de uitkijk. Zodra een reiger zich aandient, worden de valken gelost en begint een nieuwe hoge vlucht. Voor de ruiters was het de sport om als eerste de geslagen reiger te bereiken, als een wedren zonder uitgezette baan of vastgelegde finish. De winnaar kreeg de aigrette, de zwarte lange koppluim van de reiger, die als trofee op de hoed gestoken werd. Gedode reigers wachtte het spit, levend geslagen reigers werden geringd en weer losgelaten.